

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри управління земельними ресурсам Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидата економічних наук, доцента **БУТЕНКА Євгена Володимировича** на дисертаційне дослідження **ЗАМЛИНСЬКОГО Сергія Степановича** на тему: **«Еколого-економічна ефективність просторового планування при формуванні сталого землекористування територіальних громад»**, подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні і поведінкові науки»

Актуальність обраної теми. Проблематика еколого-економічної ефективності просторового планування в контексті формування сталого землекористування територіальних громад є надзвичайно актуальною для сучасного етапу розвитку України. Реформа децентралізації суттєво розширила повноваження місцевого самоврядування у сфері управління земельними ресурсами, водночас поклавши на громади відповідальність за якість просторових рішень та їх наслідки для навколишнього середовища і соціально-економічного розвитку.

Процеси урбанізації, хаотична забудова, скорочення площ природних та сільсько-господарських угідь, недостатня увага до екологічних обмежень при функціональному зонуванні – все це зумовлює диспропорції між економічним розвитком громад та збереженням їх природно-ресурсного потенціалу. Більшість громад досі не мають належних методичних інструментів для оцінювання результативності просторових рішень у розрізі їх еколого-економічних наслідків. Ситуація ускладнюється наслідками воєнних дій та міграційними процесами, які потребують переосмислення підходів до просторового планування з урахуванням нових соціально-економічних реалій.

Світовий і, зокрема, європейський досвід свідчить про необхідність інтеграції екологічних, економічних і просторових критеріїв у єдину систему оцінювання ефективності планувальних рішень. З огляду на це актуалізується необхідність наукового обґрунтування методичних підходів до еколого-економічної оцінки просторового планування на рівні територіальних громад, що дозволить удосконалити управлінські механізми, створити умови для збалансованого землекористування та підвищення інвестиційної привабливості територій.

Тема дисертаційного дослідження С. С. Замлинського відповідає сучасним потребам трансформації механізму управління земельними ресурсами в умовах децентралізації, гармонізації просторової політики з цілями сталого розвитку, а також формування комплексного підходу до еколого-економічного регулювання землекористування у територіальних громадах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації С. С. Замлинського є достатнім і ґрунтується на теоретичному аналізі, широкій доказовій базі та практичному спрямуванні дослідження. Автор демонструє цілісне бачення проблеми незбалансованого землекористування в територіальних громадах, водночас, пропонуючи системно інтегровані рішення, що відповідають сучасним викликам сталого розвитку.

У процесі дослідження здобувачем застосовано комплексний методологічний підхід, що охоплює як загальнонаукові, так і спеціалізовані економіко-екологічні методи: системний аналіз і синтез, статистичний, порівняльно-аналітичний, графічний, методи моделювання та індикативного планування. Це забезпечило об'єктивність, репрезентативність і достовірність отриманих результатів.

Наукова новизна роботи полягає у розробленні комплексного підходу до оцінювання еколого-економічної ефективності просторового планування на рівні територіальних громад, коли результативність просторових рішень безпосередньо пов'язується з рівнем екологічної безпеки, а природно-ресурсний потенціал розглядається як стратегічний ресурс, що вимагає захисту через інструменти просторово-планувального регулювання.

Автором вперше запропоновано інтегральний показник еколого-економічної ефективності, який поєднує економічні, екологічні та просторові індикатори в єдину оціночну систему, придатну для моніторингу ефективності просторових рішень на рівні громади.

Особливої ваги роботі надає її практичний характер. Розроблені підходи та моделі впроваджено у процес розроблення комплексних планів просторового розвитку, а запропонований інтегральний показник еколого-економічної ефективності апробовано на матеріалах Чабанівської селищної територіальної громади. Обґрунтовані підходи до підвищення еколого-економічної ефективності вирізняються новизною та реалістичністю впровадження у межах чинної системи просторового планування.

Усі положення дисертації підкріплені посиланнями на релевантні нормативно-правові акти, результати офіційної статистики, порівнянням із законодавчими ініціативами Європейського Союзу, а висновки сформовані на основі аналізу реальних даних Чабанівської селищної територіальної громади. Це дозволяє відзначити не лише наукову глибину дослідження, але й його міждисциплінарний і прикладний характер.

Висновки, сформульовані у роботі, мають ґрунтовне теоретичне підґрунтя, підтверджуються емпіричними розрахунками та апробацією. Практичні рекомендації носять не лише концептуальний, а й операційний характер, що дозволяє використовувати їх при формуванні просторової політики громад. Це свідчить про високий ступінь обґрунтованості результатів дисертаційного дослідження та їхню значущість для науки, освіти та управлінської практики.

Мета дисертаційного дослідження. Метою дисертаційного дослідження є поглиблення теоретичних і методичних підходів та обґрунтування практичних рекомендацій щодо підвищення еколого-економічної ефективності просторового планування при формуванні сталого землекористування територіальних громад. У межах цієї мети автор прагнув створити таку систему оцінювання просторових рішень, яка б дозволила ефективно поєднувати економічну доцільність землекористування з необхідністю збереження природно-ресурсного потенціалу та адаптації до сучасних соціально-економічних і екологічних викликів.

Структура дисертації. Структура дисертації дозволила послідовно, логічно та системно розкрити наукову концепцію еколого-економічної ефективності просторового планування на рівні територіальних громад. Побудова роботи у трьох змістовно наповнених розділах надала можливість спершу викласти теоретичні засади досліджуваної проблематики, далі – здійснити оцінку методичних підходів і прикладних інструментів, а також сформулювати авторські наукові підходи й практичні пропозиції щодо підвищення еколого-економічної ефективності просторового планування.

У вступі дисертації обґрунтовано актуальність досліджуваної теми, яка полягає в необхідності трансформації підходів до просторового планування в умовах децентралізації та зростаючих екологічних викликів. Автор акцентує увагу на незбалансованому характері сучасного землекористування в громадах, що призводить до деградації природних угідь та погіршення екологічної безпеки територій. У вступі чітко визначено мету і завдання дослідження; сформульовано об'єкт і предмет; окреслено методи; розкрито наукову новизну;

практичне значення результатів; зв'язок роботи з науковими програмами; апробацію та особистий внесок здобувача.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади просторового планування в контексті сталого землекористування територіальних громад» здобувачем розкрито сучасні підходи до визначення сталого землекористування, систематизовано сутність, принципи та функції просторового планування. Автор обґрунтовує роль просторового планування як інструменту соціально-економічного розвитку, аналізує вітчизняний і зарубіжний досвід, зокрема практики ЄС, та визначає напрями їх адаптації до українських умов. На основі критичного аналізу сформульовано авторське бачення просторового планування як цілісного і багаторівневого процесу, орієнтованого на реалізацію принципів сталого розвитку.

У другому розділі «Еколого-економічна оцінка ефективності просторового планування в громадах» автором здійснено комплексне дослідження методологічних основ еколого-економічної оцінки просторового планування. Досліджено методичні підходи до оцінки природно-ресурсного потенціалу земель, проаналізовано ключові проблеми просторового планування, узагальнено прикладні інструменти підвищення еколого-економічної ефективності. Особливу увагу приділено аргументуванню доцільності застосування підходів «витрати – ефективність», «витрати – вигоди» та визначення екосистемних послуг. Запропоновано модель використання природно-ресурсного потенціалу, що дозволяє здійснювати порівняльний аналіз ефективності землекористування в різних громадах.

У третьому розділі «Аналіз еколого-економічної ефективності просторового планування Чабанівської селищної територіальної громади» здобувачем надано загальну характеристику досліджуваної громади, проаналізовано структуру бюджетного фінансування екологічних і просторово-планувальних напрямів, здійснено еколого-економічну оцінку використання земельних ресурсів. Розраховано інтегральний показник еколого-економічної ефективності за 2022–2024 роки, виявлено динаміку диспропорцій між економічними результатами і екологічними втратами. Запропоновано інфраструктурно-екологічну модель розвитку громади та конкретні пропозиції щодо підвищення еколого-економічної ефективності землекористування.

У роботі сформовано науково-обґрунтовані висновки і практичні рекомендації щодо підвищення еколого-економічної ефективності просторового планування. Узагальнено результати теоретичних і прикладних досліджень, доведено доцільність застосування інтегрального показника еколого-економічної ефективності як аналітичного індикатора для органів місцевого самоврядування. Запропонована інфраструктурно-екологічна модель, система просторово-екологічних індикаторів і концептуальні засади оновлення підходів до комплексних планів просторового розвитку підсилюють прикладну значущість і наукову новизну виконаного дослідження.

Таке структурування забезпечило глибину аналізу, дозволило автору наочно продемонструвати взаємозв'язки між екологічними, економічними та просторовими аспектами регулювання землекористування, аргументовано обґрунтувати необхідність змін у чинній системі просторового планування та надати цілісну систему рішень, які можуть бути впроваджені в практику управління земельними ресурсами.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Результати дисертаційного дослідження С. С. Замлинського мають значення як для розвитку наукової думки, так і для практичної діяльності у сфері економіки, зокрема в контексті еколого-економічного регулювання просторового планування в умовах децентралізації. Наукова новизна дослідження, яка полягає у розробленні інтегрального підходу до оцінювання ефективності просторових рішень через інтегральний

показник еколого-економічної ефективності, створює основу для подальших міждисциплінарних досліджень у сфері соціальних і поведінкових наук.

Практичне значення здобутих результатів полягає в тому, що запропоновані підходи та розроблені моделі можуть бути безпосередньо використані під час розроблення та реалізації комплексних планів просторового розвитку територіальних громад. Результати дослідження створюють науково-методичну основу для обґрунтування функціонального зонування, визначення пріоритетів землекористування та формування збалансованої просторової структури громади з урахуванням екологічних обмежень і фінансової спроможності. Запропонований інтегральний показник еколого-економічної ефективності може стати практичним аналітичним індикатором для органів місцевого самоврядування в процесі моніторингу ефективності просторових рішень.

Крім того, розроблені рекомендації можуть стати у нагоді при формуванні та реалізації регіональної просторової політики, вдосконаленні системи державного регулювання земельних відносин, а також при підготовці фахівців у галузі землеустрою, просторового планування та економіки природокористування. Отже, результати цього дослідження мають потенціал стати вагомим внеском у науковий дискурс і реальним інструментом удосконалення управлінської практики у сфері просторового планування в Україні.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 13 наукових праць, з яких 7 статей у наукових виданнях, включених до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України, колективна монографія, 6 тез наукових доповідей. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертаційного дослідження.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які подано автором для публічного захисту. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів супроводжується посиланнями на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування. Таким чином, у дисертаційному дослідженні С. С. Замлинського відсутні порушення академічної доброчесності.

Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення. Робота не позбавлена окремих дискусійних моментів, зокрема:

1. Дослідження базується переважно на матеріалах однієї громади – Чабанівської селищної територіальної громади, що обмежує можливості для широких узагальнень. Автору варто було б більш аргументовано обґрунтувати репрезентативність обраного об'єкта дослідження або розширити прикладну базу апробації запропонованих підходів на кілька громад різних типів.

2. Запропонований інтегральний показник еколого-економічної ефективності є цінним науковим внеском, однак у роботі недостатньо розкрито методику нормування окремих складових показника та обґрунтування вагових коефіцієнтів. Відсутність детального пояснення може знизити відтворюваність методу та ускладнити його практичне застосування іншими дослідниками.

3. При аналізі бюджетної політики Чабанівської селищної територіальної громади здобувач констатує переважання інфраструктурних видатків над природоохоронними, однак не пропонує конкретних фінансово-організаційних механізмів для зміни цього

співвідношення. Практичні рекомендації у цій частині носять переважно декларативний характер і потребують більшої конкретики.

4. Автор розглядає просторове планування переважно через економічну та екологічну призму, проте недостатньо досліджує правові механізми впровадження запропонованих рішень. Зокрема, не повною мірою проаналізовано відповідність запропонованих змін чинним вимогам Земельного кодексу України, Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» та нормативно-правовим актам щодо розроблення комплексних планів просторового розвитку територій громад.

5. У роботі аналізується вплив воєнних дій на просторовий розвиток громад, однак цей аспект не знайшов відображення у прикладних розрахунках та пропозиціях для Чабанівської селищної територіальної громади. Доцільно було б виокремити специфічні ризики й можливості для громад, розташованих у зоні прямого або непрямого впливу воєнного конфлікту.

Водночас, зазначені зауваження здебільшого мають дискусійний характер, не є концептуальними і не впливають суттєво на змістовну якість дисертації. Вони можуть бути враховані автором у подальших наукових розробках і публікаціях, сприяючи удосконаленню подачі матеріалу. Загалом, дисертація справляє позитивне враження і відповідає вимогам, що висуваються до наукових кваліфікаційних досліджень.

Загальний висновок. Кваліфікаційна робота Замлинського Сергія Степановича на тему: «Еколого-економічна ефективність просторового планування при формуванні сталого землекористування територіальних громад» є самостійним та завершеним науковим дослідженням на правах рукопису, яке виконане здобувачем із застосуванням доцільних методів наукового пошуку. Зміст роботи, розкритий у трьох розділах, переконливо ілюструє, що автором досягнуто наміченої мети дослідження та завдань, зазначених у вступі. Робота характеризується єдністю змісту.

Результати дослідження підтверджують наукову новизну, теоретичну та практичну значущість, що виокремлює особистий внесок автора в економічну науку та практику. Обсяг дисертації, її структура і оформлення відповідають вимогам, передбаченим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор Замлинський Сергій Степанович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Рецензент доцент кафедри управління земельними ресурсами Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат економічних наук, доцент Євген БУТЕНКО